

Naturvern

tema:

Om kulturens bekostning

Er mennesket et tragisk vesen som bør forlate jorda fortest mulig for å skåne naturen, eller er naturvernerne tragiske vesener som bør vernes mot seg selv?

tekst:

PEDER ANKER

I et av

sine siste intervjuer sa Peter Wessel Zapffe at «etter min mening bør menneskeheten opphøre frivillig, før ulykken kommer inn over oss». Mer enn noen annen har Zapffe formet naturvernernes syn på kultur og mennesket: Naturvern vil si å verne naturen fra det tragiske mennesket. Uansett hva man forstår med natur, så får man det samme bedrøvelige syn på menneske og kultur: Hvis naturen er noe uberørt, så bør mennesket helst forlate jorda, hvis naturen er det landlige så bør mennesker helst forlate byene og hvis naturen er Guds skaperverk, så er mennesket tragisk med sitt overmote. Arne Næss er mer optimistisk og hevder at mennesket bare kan utvikle seg sosialt i økologiske relasjoner, ikke innenfor et urbant fellesskap.

Naturvernere verner ikke om menneskets natur som sosialt vesen. Når naturvernere er entydig pessimistiske på vegne av mennesket og urban kultur, er det grunn til å være anti-naturvern.

Naturvern i den uberørte natur

Zapffes drøm om den uberørte natur, henspiller på at denne ikke er bearbeidet av mennesker. Det er menneskets arbeid med naturen som gjør et natur-landskap til et kultur-landskap. Motsetningen mellom natur og kultur kommer klart fram i for-

skjeller i synet på hva som skal vernes. Skal man verne om gamle gårder som kulturminner, eller skal man la de forfalle og gro igjen til et uberørt villniss.

Hvis man tolker «uberørt natur» i en streng betydning, så kan man spørre om det fortsatt finnes slik natur i Norge. Det dreier seg i så fall om noen få svært avgrensede områder. Naturvern i følge denne naturforståelse blir å la naturen være som den er, eventuelt ved å restaurere den til villmark. Man må legge til rette for at naturen skal få gå sin gang uten menneskelig inngripen. Praktisk sett betyr det å hindre at natur blir kultivert. Det er således lagt opp til en vedvarende konflikt mellom kultur og naturvern, men også mellom kulturvern og naturvern.

Det er menneskets berøring av naturen som gjør den uberørte natur til kultur. Et eksempel på berøring kan være vassdragsutbygging, der valget ofte har vært mellom enten en totalrasering eller varig vern av et (så godt som) uberørt natur område. I slike konflikter er ofte en berøring fra menneskets side en radikal forandring av naturområdet til utbyggingsformål. Naturvern betyr her å verne naturen fra menneskelig aktivitet som berører eller påvirker den

uberørte og upåvirkede natur. Dette innebærer et pessimistisk syn på mennesket, fordi det er menneskelig aktivitet som ødelegger naturen. Vi bør derfor, i følge Zapffe, heller forlate jorda.

Naturvern og den landlige natur

Natur kan også forstås i betydningen av det landlige i motsetning til det urbane. Naturen er fortsatt noe uberørt; men det er av bylivet. Tettsteder med gårder og landlig aktivitet er noe opprinnelig og uberørt. Grensen mellom natur og kultur går fra gammelt av ved byporten og bymuren. Overgangen fra natur til kultur, i betyd-

ningen fra det landlige til det urbane, kan tolkes som positivt eller negativt alt ettersom hva man anser som best -

Byen er en kreftsvulst som sprer seg ut som en dødelig sykdom i naturen

naturtilstanden eller kulturtilstanden. Naturen i en negativ betydning er enten noe farlig, trist, kjedelig eller provinsielt. Naturen i en positiv betydning refererer da til et harmonisk forhold mellom natur og menneske, i vår kultur ofte forbundet med den pastorale idyll.

Med et positivt natursyn blir bylivet opp-

fattet som risikabelt og helsefarlig. Naturvernere har en tendens til å idyllisere det bioregionale liv på landet som en kontrast til det håpløse livet i byene. Byene er, for å bruke Kvaløy Sæterengs bilde, en kreftsvulst som sprer seg ut som en dødelig sykdom i naturen. I Oslo representerer det nye rikshospitalet en slik kreftssvulst når det brer seg utover Gaustad gård. Natur og Ungdom prøvde som kjent å gjenstarte driften av det sunne helsebringende og naturlige bondeliv ved å beskytte gården fra den sykelige byen representert ved Rikshospitalet.

Med denne naturforståelsen starter naturvernet ved bymuren. Den offentlige debatt om naturvern blir et spørsmål om hvor grensene mot det urbane skal trekkes. Naturvern i denne betydning blir å bevare rekreasjonsområder og parker (som i byparker og nasjonalparker) for opplevelse av det landlige.

Naturvern i den jordiske natur

Tanken om naturen som noe jordisk tar utgangspunkt i skillet mellom en skapende Gud og den skapte jorden. Naturen er verden slik den ble skapt i overensstemmelse med skaperens plan. Berøring av naturen kan ut fra dette syn bli en «synd mot skaperverket»; man tukler med skaperens plan.

Det som skiller mennesket fra resten av naturen er muligheten til å nå utover det jordiske. Denne muligheten er helt fra antikken blitt sett på som farefull. I greske myter og sagn blir mennesker som utfordrer gudene (det overjordiske) straffet på det grusomste. Det heter da at den som handler i overmot (hybris) eller i forblindelse og strever ut over sin begrensning, straffes av det overnaturlige. Som Zapffe påpeker ender hovmod med fall og tragedie. Tanken om menneskets overmot er relevant med hen-

syn til en kvasi-religiøs skepsis

naturvernere møter

den urbane kultur med. For dem som aldri har vært i en urban rockeklubb har stedet en aura av mystikk, klubben tilfredsstiller med «rødt lys, røyk, rytme og kropp» det tradisjonelle bilde av helvete. Dette i motsetning til paradiset som tradisjonelt er fremstilt som en pastoral frukthage. Det å bygge byer er et uttrykk for menneskets overmot, da det er forbundet med stor risiko. Den opprinnelige utviklingsoptimisme

som var karakterisert ved at man ikke fryktet de utilsiktede bivirkninger, er nå avløst av en frykt for at nettopp de uheldige bivirkninger kommer til å dominere.

Naturvern basert på et slikt natursyn innebærer at menneskets kreativitet er tragisk og ender med forfall slik at vi må verne oss mot vår egen kultur. Eksempler på slik naturforståelse finnes i miljølitteratur gjerne kombinert med scenarier om økonomisk «krakk» på grunn av for stor økonomisk vekst. Forfatterne bak miljøklassikere som *State of the World*, *The Population Bomb*, *The Limits to Growth* kombinerer sine synspunkter med kvasi-religiøse apokalyptiske argumenter. Tanken om at jordens befolkning overskrider livsbetingelsene og bæreevnen ved bruk av ikke fornybare ressurser ble f.eks. lansert av «Roma-klubben» i 1972. En eksponentiell økonomisk vekst skulle angivelig føre til en ressurskrise der verden hadde sluppet opp for gull i 1979, kvikksølv i 1983, tinn i 1985, zink i 1988, olje i 1990 og gass i 1992.

Naturvern i den helhetlige natur

Arne Næss mener det er lite gunstig å sette natur opp som en kontrast til det være seg «kultur», «urbanitet» eller «det overnaturlige». Man må isteden oppheve kontrasten og heller se *alt* som uttrykk for natur og naturlighet.

Naturforståelsen følger hos Næss en klassisk gresk terminologi der natur er de enkelte tings måte å være på. Dette knytter han til væremåter innen helheter av økologiske sammenhenger. Målet for mennesket er en erkjennelse av «menneskets natur» som deler av en økologisk helhet. Spørsmålet blir i hvilken grad man har erkjent menneskets naturlige økologiske tilhørighet. Det som kan oppfattes som motsetninger til naturen, er i følge Næss bare en inadekvat erkjennelse av menneskets plass og økologiske væremåte.

Økosofien prøver å utarbeide et normativt program for en dypere erkjennelse av men-

neskets natur i økologiske relasjoner. Samtidig rettes en del kritikk mot

bylivets «grunne» og inadekvate erkjennelse av menneskets plass i naturen.

Bymennesket lever i en skinn-forståelse av hva det vil si å være menneske, en skinnforståelse av hva som er menneskets natur.

Naturvern i den lovmessige natur

Finnes det ikke en naturforståelse som den urbane bykultur kan leve med? Hvis man ser naturen i betydningen av noe lovmessig

åpner man for et positivt urbanitetssyn.

Naturen er da å forstå som elementærpartikler og deres matematisk formulerbare og eksperimentelt etterprøvbare lovmessigheter. Natur i denne betydning er ufri i motsetning til menneskets frihet. Menneskets oppgave blir da å kartlegge lovmessigheter for på den måten å kontrollere naturen, for så å nyttegjøre seg denne kunnskap til å realisere egen frihet og velferd. Mennesket settes slik over naturen.

Frihet og skapelse er i dette perspektivet representert ved f.eks. forskeren og byplanleggeren: Forskeren har «forskningsfrihet», og bestreber seg på å systematisere og kartlegge naturens ufrie lovmessigheter. Byplanleggeren bruker en økonomisk frihet til å skape nye bymiljø ved hjelp av forskerens kunnskap om naturens lovmessigheter. Det står mennesket fritt å bruke eller nyttegjøre seg naturens ressurser ved en naturbeherskelse for å realisere egen frihet.

Der dypøkologene mener menneskets natur er å leve i et økologisk samfunn, må man heller omdefinere naturvern til vern av menneskets samfunn. Siden menneskets natur er sosial, bør naturvern bety vern av menneskets sosiale miljø. Når byregionene i dag er de viktigste hovedområdene for dette miljø, blir spørsmålet om hvordan regionene kan utvikles til fordel for et godt sosialt miljø. Dagens byer lykkes ikke alltid med å ivareta menneskets natur som samfunnsvesen. Med støtte fra naturvernorganisasjoner er politikere ofte mer opptatt av å få folk ut for å trekke frisk luft i ensomhet, enn å utvikle steder i byen der mennesker kan møtes for kommunikasjon. I den grad politikere er opptatt av bymiljøet, består det i vern av eldre bygninger og ikke i utvikling av sosiale møteplasser. Miljøproblemer som ødelegger muligheten for å utvikle menneskets natur som samfunnsvesen bør være naturvernernes hovedarbeidsområde. Disse problemer kan være knyttet til forurensning, veitrafikk, nedbygging av torg, mangel på utendørs sitteplasser, lekeplasser for barn osv. Naturvernere må prioritere byplanlegging og frigjøre seg fra Zapffes pessimistiske syn på mennesket som tragisk vesen.